

European Crime Prevention Network (Europeiska nätverket för förebyggande av brottslighet)

Serie EUCPN Toolbox

Nr. 13

Förebygga bedrägerier mot privatpersoner

Sammanfattning

Den 13:e toolboxen i serien som publicerats av EUCPN-sekretariatet fokuserar på förebyggande av *bedrägerier mot privatpersoner*. Det bulgariska ordförandeskapet (första hälften av 2018) beslöt att fokusera på:

”[...] bedrägerirelaterade frågor, i synnerhet telefonbedrägerier. Den här typen av brott har på senare år blivit en vinstgivande kriminell verksamhet som är under utveckling både på nationell och gränsöverskridande nivå. Kriminella grupper som specialiserar sig inom denna verksamhet är under dynamisk utveckling och deras verksamhet drabbar en allt bredare skala av offer. Med tanke på offrens aktiva deltagande, deras inblandning i kriminella scenarion och den traumatiserande effekten på offren måste kraftfulla förebyggande åtgärder vidtas, mot beaktande av de specifika omständigheter som råder på lokal, nationell och gränsöverskridande nivå”

Bedrägerier mot privatpersoner är en slags bedrägerier där kriminella riktar in sig på vanliga, enskilda medborgare. Offren blir övertalade att samarbeta och därefter lurade. Vår aktuella förståelse av den här typen av bedrägeri är framför allt kopplad till de samtida uttrycksformerna, där telefonske är det vanligaste exemplet. Men det är viktigt att påpeka att bedrägerier mot privatpersoner inte på något sätt är något nytt. Skillnaden är att tack vare de senaste decenniernas enorma tekniska framsteg kan dessa bedrägerier bedrivas och drabba i mycket större skala än vi någonsin hade kunnat föreställa oss. Vem har inte fått ett nätfiskemeddelande?

Precis som det tydliggörs i *motiveringen* från det bulgariska ordförandeskapet deltar offren aktivt i sin viktimisering. Gärningsmannen har offrets pengar i sikte men kan bara få tillgång till dem genom att personligen övertala offret att ge gärningsmannen tillgång till dem. Den viktigaste taktiken för att få offret att anta denna medgörliga inställning kallas **social manipulering**. Med hjälp av det lyckas gärningsmannen vinna offrets förtroende som är så avgörande för att bedrägerierna ska lyckas. Socialpsykologin kan ge oss en bättre förståelse av detta fenomen. Genom att vädja till sociala principer och utnyttja ”mänsklig svaghet” kan gärningsmän aktivt vad som kallas den andra övertalningsrutten. Den första ruten kräver en hel del tankemöda och kognitivt arbete. Den andra däremot kräver ingen riktig genomarbetning och fungerar nästan omedvetet. Genom att låtsas vara en myndighetsperson, till exempel en polis, kan gärningsmän enkelt uppnå en viss medgörlighet hos sina offer. Dessa sociala och kognitiva tumregler har sina praktiska betydelser i vardagen, men ger gärningsmännen tillfälle att utnyttja dem för egen vinnings skull.

De här bedrägeriteknikerna används inom en mängd **olika svindlerier**. *419 svindlerier, svindlerier där man på falska grunder uppger sig vara en avlägsen släkting, romanssvindlerier, VD-bedrägerier ...* möjligheterna är oändliga och begränsas endast av gärningsmännens kreativitet. Med den här breda skalan av olika slags bedrägerier kan bedragarna antingen rikta in sig på en mycket stor målgrupp på en gång, eller tillämpa en mer skraddarsydd metod. Den senare verkar bli allt mer vanlig. Bedragarna har börjat inse att om de är smarta och riktar in sig på rätt målgrupp kan ”avkastningen på deras investeringar” öka. Nätfiskemeddelandena blir mer och mer sofistikerade och riktas till en speciellt utvald målgrupp. Det överraskande sista steget i den här utvecklingen innebär en kombination av ny och äldre teknik: internet och telefonen. Nätfiskemeddelanden innebär att man kan kombinera fördelarna med både internet och telefonen. Att ringa ett online-samtal kostar nästan ingenting, är svårare att spåra och kan göras automatiskt. Att använda telefonen har ytterligare fördelar: man känner sig mer trygg med den och de personliga inställningarna gör offren lättare att övertala. För att illustrera den tilltagande graden av sofistikerad: gärningsmännen anlitar till och med infödda telefonister så att samtalet ska kännas så autentiskt som möjligt.

Vår aktuella förståelse av bedrägerier mot privatpersoner är emellertid begränsad. Det finns ett stort **mörkertal** kring detta eftersom så mycket aldrig rapporteras. Offren vet inte alltid om att de blivit utsatta, de ser det inte som tillräckligt allvarligt, de tror inte att det ska leda någon vart om de rapporterar eller kanske de inte ens vet vart de ska vända sig för att rapportera. På grund av den aktiva roll som offret själv har i sin viktimisering kanske man inte vill berätta

vad man varit med om eftersom man skäms eller menar att man får skylla sig själv. En del svindlerier har till och med rapporteringsförsvårande mekanismer, eftersom offret själv ibland måste utföra illegala handlingar och därmed gör sig själv skyldig i processen. Att rapportera brottet skulle kännas som att ange sig själv.

Det här mörkertalet har också gett upphov till en **myt** om att äldre personer är de främsta offren för den här typen av brott eftersom de är lättlurade offer. En del studier har slagit hål på den här myten, även om vi inte kan vara riktigt säkra på grund av den begränsade mängden forskning som finns tillgänglig. Icke desto mindre visar rapporter på att det är den yngre befolkningen och medelålders människor som lättare faller offer för svindlerier. En annan myt som florerar är att offren skulle vara utbildade eller ekonomiskt okunniga, när det i själva verket verkar vara tvärtom. En möjlig förklaring kallas ”veta-göra-glappet” där människor känner igen tecknen på ett svindleri, men inte kan tillämpa den här kunskapen på den egna situationen.

Dessvärre är det inte en myt att det finns listor över ”**lättlurade**”. Telefonsvindlare kan kontakta sina offer slumpmässigt eller genom att söka i offentliga register, men de delar dessutom listor sinsemellan innehållande måltavlor vilka redan har blivit lurade. Användning av sådana listor skulle kunna förklara den höga graden av upprepad viktimisering. En del svindlare kan till exempel försöka vilja ”hjälpa” dig att få tillbaka dina förlorade tillgångar ...

Eftersom det är svårt för polisen att hantera dessa brott är behovet av förebyggande insatser stort. Dock har det inte bedrivits så mycket utvärderande forskning när det gäller bedrägerier mot privatpersoner. Icke desto mindre kan vi presentera några generella iakttagelser. Den vanligaste förebyggande taktiken är att utbilda allmänheten. Det här kan ske genom en kampanj för att öka den allmänna medvetenheten, men framför allt är det när det sker genom någon slags utbildning som positiva effekter kan märkas. Syftet med de här utbildningarna är i stort sett att stänga igen det ”göra-veta-glapp” som vi nämnde tidigare. En annan viktig taktik är att arbeta tillsammans med offren. På grund av deras aktiva roll och den befintliga risken för att de ska drabbas av upprepad viktimisering bör offren få stöd och bli uppmärksammade på sin specifika position.

Under det bulgariska ordförandeskapet samlade sekretariatet in ett antal **goda rutiner** i detta ämne. Dessa kan kategoriseras efter målgrupp. Första kategorin fokuserar på hela befolkningen. Det här är medvetandegörande kampanjer, som exemplen från Bulgarien,

Sverige, Belgien eller Europol. De här kampanjerna utgörs av radioinslag, affischer, flyers osv. med praktisk information till allmänheten och anvisningar för hur man skyddar sig själv från att drabbas. En andra uppsättning av åtgärder riktar sig till äldre personer. Här tillämpas mer interaktiva metoder, såsom sker i Tjeckien. Äldre personer får delta i en interaktiv teaterföreställning i utbildningssyfte där de får lära sig om de vanligaste svindlerierna och hur de ska reagera på dem. Den här ”upplevda erfarenheten” ska hjälpa dem att reagera på rätt sätt i verkliga scenarier. När projektet utvärderades visade det sig haft önskad effekt eftersom gruppen avfärdade svindlerier två och en halv gång oftare än en kontrollgrupp som inte deltagit i teaterföreställningen. Den sista kategorin av förebyggande åtgärder fokuserade på offer. Exempel från Australien, Storbritannien och Kanada visade på behov av den här typen av förebyggande arbete. Det finns emellertid inte många stödcenter för personer som fallit offer för brott mot privatpersoner – inte ens globalt sett.

Slutligen organiserade EUCPN-sekretariatet en workshop med olika experter för att ställa samman ett antal **rekommendationer** kring hur man kan förhindra telefonbedrägerier. Dessa är uppbyggda enligt de fem strategierna för situationellt brottsförebyggande. Den första möjliga strategin är att öka de ansträngningar som en gärningsman måste vidta för att svindleriet ska lyckas. Att begränsa publicering av och tillgång till telefonnummer räcker för att åstadkomma det. En annan teknik kan vara att begränsa antalet telefonnummer som en person får lov att ha eller åtminstone koppla det med ett bankkonto eller ID-nummer.

En andra strategi är att öka riskerna. Här är det av största betydelse att dela information. Den här informationsdelningen får inte upphöra vid gränserna för den offentliga eller privata sektorn, eller på den nationella nivån. Alla partner sitter inne med en viktig del i informationspusslet. Om man vet vad man har att göra med ökar chanserna för att man ska kunna förebygga att det över huvud taget inträffar. Rapportering borde alltså göras enklare och mer lättillgängligt. Information måste samlas in innan det kan delas. Andra rekommendationer var att reducera uppringarens anonymitet, genom att göra det näst intill omöjligt att förfalska sin lokalisering. Programvara för röstigenkänning kan också vara av intresse här.

Att reducera vinsten som kan uppnås genom att begå brottet är en tredje strategi för att förhindra telefonbedrägerier. Beslagtagande av de olagligen förvärvade tillgångarna är den främsta rekommendationen här. För att göra det är övervakning av pengaflödet avgörande för

att upptäcka suspekta transaktioner. Våra experter rekommenderade ett EU-omfattande initiativ tillsammans med banksektorn för att underlätta arbetet.

En annan strategi är att reducera provokationer. I det här hänseendet är det viktigt att inte dela för mycket information kring hur svindleriet faktiskt utfördes. Att inte göra det förhindrar copycats. Det kan även förebygga en del former av upprepad viktimisering. Den sista strategin var att plocka bort ursäkterna. Det här fokuserar främst på att öka medvetenheten kring telefonsvindlerier och hur man skyddar sig. De goda rutinerna sedan tidigare visas som nycklexempel här. Medvetandegörande kampanjer bör sprida samma meddelande. Därför måste offentliga och privata partnerskap samt internationellt samarbete etableras för vara så konsekventa som möjligt: *säg bara nej*.